Cvito Fisković

ZADARSKI ZLATAR MATE DRAGONJIĆ

Među bezbrojnim umjetninama starinskog zlatarskog umijeća u dalmatinskim crkvenim riznicama samo desetak predmeta ima natpis ili popratni arhivski dokumenat koji otkriva ime majstora.

Te su nam rijetke rukotvorine veoma dragocjene jer služe kao uporišta za upoznavanje vrsnoće i načina rada, a i određivanja vremena djelovanja dalmatinskih zlatara, osobito sada dok još nisu popisani ni uspoređeni, pa prema tome ni proučeni bezbrojni radovi njihove duge i velike djelatnosti, koja se je razvijala od XI stoljeća, a u XV i XVI stoljeću doživjela svoj cvat.

U radu tih majstora ogledao se je i stil »cvjetne gotike« koji su u XV stoljeću pod uplivom trečentističkih sjeveroitalskih zlatara prihvatili i dalmatinski zlatari, unoseći u svoje istančane rukotvorine cvjetne, biljne i građevinske motive, da ih zatim u toku toga i slijedećeg XVI stoljeća sve jače razvijaju.

Rad zadarskog majstora Mate Dragonjića, o kojemu je ovdje riječ, to jasno pokazuje.

Godine 1949. našao sam u splitskoj crkvici sv. Mande, kraj koje se uz sjeveroistočnu padinu Marjana dizao u srednjem vijeku leprozorij,[1] srebrni pozlaćeni kalež, koji sam iduće godine i objavio.[2] O zlataru Matu Dragonjiću, čiji sam potpis pročitao na kaležu, nije se dotada ništa znalo, a videći da se na njegovoj umjetnini prepliće gotički i renesansni stil pretpostavio sam da kalež »potječe vjerojatno iz kraja XV ili iz početka XVI stoljeća«, kada se obično takvi radovi prelaznog stila i datiraju.[3]

[1] C. Fisković, Splitski lazaret i leprozorij. Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae, III sv. 1–2, Beograd 1963.

[2] C. Fisković, Umjetnost i umjetnički obrt XV–XVI stoljeća u Splitu. Zbornik Marka Marulića, str. 153, t. XI. Zagreb 1950; Zadarski srednjovjekovni majstori, str. 121, sl. 17., Split 1959.

[3] C. Cechelli, Zara, catalogo delle cose d'arte e di antichità. Rim 1932.

Smatrajući da je taj daroviti zlatar, poznanik humanističke splitske obitelji Papalića, koji su mu kalež naručili, jer je na njemu izradio njihov plemićki obiteljski grb, bio poznat u Splitu, tragao sam za njim u arhivskim spisima, s tim više što se nisam pouzdavao u svoju pretpostavku o vremenu kovanja te umjetnine. Evo, dakle, tih novih podataka o njegovu životu i radu, koji će nam pomoći ujedno i datiranju njegova nedatiranog kaleža.

Ne zna se kada je stigao u Split, ali svakako prije 1561. godine. Trinaestog lipnja te godine sklopio je svoj ženidbeni ugovor u općinskoj pisarni pred dva svjedoka i gradskim examinatorom s Nikolom Božičevićem Natalisom, da će oženiti Katu Bijanković. koja je stanovala kod Božičevića, vjerojatno kao svog skrbnika. Nikola je obećao Dragonjiću da će mu Kata donijeti miraz od stotinu i osamdeset dukata, vinograd zasađen na zemljištu svećenika Jurja de Puchris i kuhinju, koju je naslijedila od nekog drugog svećenika, a Dragonjić se obavezao da će je oženiti i odvesti svojoj kući 29. rujna te godine.[4] U Zadru je u to doba postojala obitelj Dragonjić,[5] ali on ne spominje da će je odvesti u Zadar, što znači da je bio već tada nastanjen u Splitu.

Izvršio je svoju obavezu, ali je nakon više od četiri godine izjavio u istoj pisarni da mu obećani miraz Božičević još nije u cjelini dao, pa je stoga tražio na sudu da mu splitski plemić, potomak drevne i kulturne obitelji,[6] ispuni ugovor. Zbog toga je zlatar i nakon smrti svoje žene, a i kćerke Jelisavete, koju je s njom imao u tom braku, taj spor i dugovanje prijavljivao sudu, gdje ga nalazim u svibnju i rujnu 1563, kada

[4] Contractus nuptiarum magistri Mathei Dragunich Jadrensis aurificis.

In Christi nomine amen, ano nativitatis eiusdem millessimo quinquegessimo sexagessimo primo. Indictione 4ta Die veneris Tertia decima mensis Junij actum Spalati in cancellaria comunis coram nobili domino Federico de Cypcis honorabili curie examinatore, Presentibus Nobili domino Nicolo de Papalis et Domino Trifono Niczo catharensi testibus notis habitis vocatis et rogatis. Ibique personaliter constituti Dominus Nicolaus de Natalibus et una et magister Matheus Dragunich Jadrensis aurifex ex altera... devenerunt ad infrascripta pacta matrimonialia videlicet Dominus Nicolaus suprascriptus promisit ac se obligavit quod honesta iuvenis Catherina Bianchovichia que ad presens moratur cum dicto domino Nicolao conscentiet in prefatum magistrum Matheum eumque accipiet in suum verum et legitimum sponsum iuxta ritum Sanctae Romanae Ecclesiae cui in dotem, et dotis nomine dare promisit ducatos centum octuaginta quatuor... capita vitium existentium super fundo terreni beneficij Reverendi domini Georgij de Puchris... ..Item camera quandam seu conquina que est de hereditate quondam presbyteri Petri Albij... et contra vice dictus magister Matheus promisit dictam Catherinam in suam accipere uxorem legitimam iuxta ritum Sancte Romane Ecclesie eandemque domum suam traducere hoc festo Sancti Michaelis proxima futuro...

Die 16 mensis decembris 1565. constitutus in officio cancellarie magister Matheus dragonich aurifex de Jadra... coram spectabili viro Francisco de papalibus honorabili curie examinatore...

Splitski spisi, sv. 111, sveščić XXV, Historijski arhiv u Zadru. (odsad HAZ)

[5] S. Gunjača, Repertorium actuum domini Antonii de Zandonatis olim publici et iurati notarii Jadre. Starine JAZU 42, str. 290. Zagreb 1949.

[6] C. Fisković, Pjesma o Marku Marulu Pečeniću. Hrvatsko kolo III, br. 2, str. 263, Zagreb 1950.

obje bijahu već mrtve.[7] a zatim u siječnju 1565. godine.[8] Radi toga su on i Božičević izabrali svog zajedničkog suca, splitskog odvjetnika Valerija Mazzarella, koji je 24. lipnja 1565. godine presudio da Nikola mora isplatiti zlataru izvjesnu svotu novaca.[9] Ali, iako je sud presudio u srpnju te godine da Božičević mora vratiti svom dužniku svotu od trideset dukata,[10] Mate je izjavio sredinom prosinca te godine da novac nije primio.[11]

Iz tog vjenčanog ugovora, a i zbog toga nastalog spora, doznaje se, dakle, da je Mate Dragonjić bio nastanjen u Splitu, uglavnom između 1561. i 1565. godine, a kako će sve vidjeti i nakon toga, jer je on i 1566. godine u travnju, a i kasnijih godina, zabilježen u sudskim spisima.[12] Ne nazivlje ga se, doduše, kao došljaka stanovnikom splitskim, što se onda običavalo u službenim spisima, ali se čini da se on u gradu bio potpuno udomaćio i bio poznat, jer ga nazivlju samo Mate zlatar, Mate zlatar iz Zadra ili punim imenom Mate Dragonjić, a jednom i Dragožnić, nadovezujući ponekad njegovom imenu i prezimenu još i 1565. godine, dakle nakon pet ili više godina njegova boravka u Splitu, zadarsko porijeklo.

Pored tih spomena, našao sam i nekoliko dokumenata o njegovu umjetničkom radu u tom gradu.

Krajem studenoga 1565. godine sklopio je on ugovor sa svojim imenjakom bračkim plemićem Matom Filipisom za izradbu jednog srebrnog svetohraništa. Taj rad, međutim, nije bio na vrijeme dovršio, pa nije

[7] Die 9 maij 1563
... dominum Nicolaum de Natalibus magistro Matheo aurifici uti successionario in bonis quondam Elisabeth eius filiae heredis quondam catharinae eius matris et uxore magistri Mathei ... 28 septembris 1563 ... et magister Matheus aurifex ... SSo-2 (1563–1567) str. 39; SOS-6, str. 51. Historijski arhiv u Splitu (Odsad HAS).

[8] MDLXV, Indictione VIII martedi a di 2 genaro
Magistro Matheo de Jandra aurifici uti successioniario in bonis quondam Elisabet eius filiae et quodam Catherinae eius coniuge ... Ibidem str. 23.

[9] Ibidem, str. 45.

[10] Die 16 julij 1565
... Ibique cum sit quod nobilis Dominus Nicolaus de Natalibus sententiatus fuerit ... ad dandum et solvendum magistro Matheo Dragonich de Jadra aurifici nonulibus quibus inter venit ducatos triginta ... Ibidem str. 51.

[11] Vidi bilješku 4.

[12] 24 junij 1565.
... magistrum Matheum Dragoxnich aurificem ...
SSO-6, str. 45. HAS.
Die 21 aprilis 1566.
... Magistro Matheo de Jadra aurifice ...
Splitski spisi sv. 110, sveščić I, str. 58'. HAZ.
Die nono Januarij 1567.
... Magistum Matheum aurificem ...
Ibidem, sveščić II, str. 44'.
6 julij 1569
Maestro Matthio orese ...
SSO-7 (1567–1574), str. 547.
Die XXIII octobris 1574
... Magistro Matheo aurifici ... Ibidem, str. 941.

obavezu ispunio sve do ljeta 1569. godine, te je strpljivi De Filipis bio prisiljen da ga tuži i sud je presudio 2. lipnja te godine da Dragonjić mora odmah, u toku istog mjeseca, dovršiti to djelo, inače će tužilac moći naći druge zlatare, koji će ga skovati na Dragonjićev trošak, a k tome će zlatar morati vratiti tužiocu i srebro koje mu je za to bio dao.[13] Takav postupak je, uostalom, pri neizvršavanju majstorskih obavezao bio onda uobičajen.

Mate je i 6. srpnja 1569. godine prisutan u Splitu,[14] gdje je vjerojatno dovršio svetohranište, o kojemu ništa za sada ne znamo, ali se može pretpostaviti da ga je bio skovao u kasnogotičko-renesansnom prijelaznom stilu.

Kao i bezbroj naših zlatara ranijeg, a i kasnijeg vremena, i on je kovao zlatno prstenje. Zbog prstena koji je u toj dragoj kovini skovao Jeronimi Petrović ponovo je došao pred gradski sud, koji je presudio u lipnju 1573. godine da Jeronima mora isplatiti Matu taj njegov rad.[15]

Tada i pri kraju iduće godine[16] Dragonjić je u Splitu. Ne nazivlju ga, doduše, više tim prezimenom niti označuju da je Zadranin, te nam izgleda, ukoliko nije to Mate zvan Gobo ili pak neki drugi zlatar istog imena, prema navedenim arhivskim dokumenitma, da je Dragonjić u Splitu proživio više od jednog desetljeća, i tu radio, iako je u tom gradu u njegovo vrijeme zaposleno nekoliko zlatara.

Još 1540. godine, a i dvadesetak godina ranije, radi tu Mate Blažić, čiji je učenik bio neki Mihajlo iz Poljica.[17] Godine 1563, 1565. i 1566. spominje se Duje Babić, koji se bio obavezao da će popraviti i posrebriti dva starinska i srebrna križa, i to procesionalni i pogrebni iz stolne crkve, ali je otišao u Južnu Italiju, odnijevši bez dozvole srebrnu oplatu s

[13] Die Jovis 2. junij 1569.
Magistrum Matheum Dragunich aurificem cum spectabili Domini Matheo de Philipis presentibus auditis sic reo contestante iudicavit quod si per totum presentem mensem junij non confecerit tabernaculum argentum quod fecere teneatur per conventionem inter eos factam sub die 29 novembris 1565. quod idem dominus Matheus actor per alios aurifices id facere possit omnibus dicti rei, sumptibus expensis damnis, et interesse nec non ad restituendum argentum pro hoc opere habitum à dicto actore prout in ipsa conventione legitur en in expensis.
Ibidem, str. 830.

[14] Vidi bilješku 12.

[15] Die XI Junij 1573
12 dicti
Heironymam Petrovich
Magistro Matheo aurifici
absens in libris septem soldis undecim parvorum pro uno annulo aureo facto per actorem contrascriptum reae et per eam habito et non soluto et in expensis . . .
SOS-7, str. 987. HAS.

[16] Vidi bilješku 12.

[17] C. Fisković, o.c. (2), str. 153;
XXI januarij 1540
. . . magistrum Matheum aurificem . . .
. . . Michaelli de Pollicio olim eius famulo . . .

jednog križa, zbog čega ga je rizničar Valerije Božičević tužio.[18] Taj put Babićev 1565. godine u Apuliju pokazuje nam ujedno, kao i još nekoliko primjera, prodor hrvatskih umjetnika u tu pokrajinu.[19]

Die 28 januarij 1540
... magistro Matheo blaxich aurifici ...

SOS-3, str. 40. HAS.

Die 28 januarij 1540
... magistro Matheo blaxich aurifici ...

Ibidem, str. 44.

[18] 5 septembris 1563
... Doimum Babich aurificem

SSO-2, str. 53. HAS.

Die 4 dicti (novembris 1565)
Magister Domnius Babich aurifex citatus ut ante per stridorem in termino pro hodie et nobili domino Valerio de Natalibus uti thesaurario Ecclesie Sancti Domnii Spalati.

Clarissimus dominus Comes et capitanus antescriptus sedens sub lodia Sancti Laurentij pro iure reddendo cum honorabilibus Dominis Curiae Judicibus audito nobile domino Valerio Natale thesaurario Ecclesie Santi Domnii exponente eius magistrancie qualiter hijs hindemijs proxime ellapsis dedit magistro Domnio babich aurifici duas cruces, alteram ut ipsam de novo argento fulcire et hoc fecit in presentia reverendi domini Francisci rosani archidiaconi dicte ecclesie quam de novo factam sibi restituit in esse, et statu prout ad presens reperitur, alteram vero veterem cum pedata eius ad requisitionem Reverendi Domini Vicarij et nonnulorum dominorum canonicorum eidem dedit postea ut ipsam refficeret et repararet cum dicta ecclesia non haberet aliam crucem pro funeribus et processionibus, qui quidem magister Domnius superioribus diebus discessit versus Apuleam et secum argentum dicte crucis veteris abstulit quam expoliatam et argento nudatam intelecto eius discessu reperit domi habitationis predicti magistri Domnij, una cum cuppa cuiusdam calicis argentei quem sibi dederat Dominus Ludovicus Stanconeus cui Domino Ludovico in Iudicio restituta fuit. Ideo cum ignoretur quantitas argenti praedictum aurificem ablati petente per eius magnificam sententiam et condemnari debere prefatum magistrum Domnium ad dandum et solvendum predicte ecclesie Sancti Domnij tot denarios quot duo auriffices limitabunt potuisse sufficere ad faciendum dictam crucem eis ostendendam omni meliori modo in absentia prefati magistri Domnij licet citari in Iudicio atque expectari ut moris ut moris est sententiavit iuxa petitionem prefati domini Valerij cum expensis.

Ea die retulit Berthanus preco communis de mandatu ad gradus vexilli alta voce preconia per stridorem intimasse prefato magistro Doimo in omnibus et per omnia pro ut in suprascripta sententia legitur et consistetur.

Die 8 novembris 1566
constituti in officio cancellariae magistri Jacobus a cecha et Ludovicus de Arnerio auriffices et dixerunt in excutione sententiae contrascripte pro nobilem dominum Valerium thessaurarium contrscriptum ostensa eis fuisse crucem contrascriptam quam viderunt et considerandis extimaverunt posse sufficere ad fulcienda eam argenti oncias sexdecim ad rationem ducati unius singula oncia pro factura ducatorum quatuor pro inauratura ducatos tres in totu sunt ducati viginti tres et ita dixerunt extimasse et limitasse.

31 jauarij 1566
... Duymum babich aurificem ...
3. VIII 1566.
... magistro Doymo Babich aurifice ...

SSO-2, str. 112′, 66′, HAS;
Splitski spisi, sv. 110, sveščić III, str. 2, HAZ.

[19] C. Fisković, Naše umjetničke veze s južnom Italijom. Mogućnosti VIII, br. 12, str. 1221, Split 1961; C. Fisković, Contatti artistici fra la Puglia e la Dalmazia nel Medio Evo. Archivio storico Pugliese XIV, fasc. III–IV, str. 180, Bari 1961.

U Splitu se 1564, 1566, i 1567. godine spominje Jakov Gojaković,[20] čiji je otac Stjepan bio također zlatar,[21] a godine 1564. i 1566. Ludovik Arnirov[22] i Ivan Dubrovčanin, koji je 1564. godine bio zaposlen i u Sinju.[23] Godine 1566. radi u Splitu Jakov a Cecca,[24] koji je, sudeći po tom nadimku, kovao novac u kovnici, a 1572. i slijedeće godine Mato Gibbo ili Gobbo, koji je radio za riznicu stolne crkve.[25] Osim Dragonjića radi u Splitu još jedan zadarski zlatar i to otprilike od 1564. do 1569. godine. To je Frano iz Zadra, koji pored oznake svog zanimanja nosi i

[20] 16 julij 1564
Jacobo Gogiacovich aurifice...
Splitski spisi, sv. 109, sveščić I, str. 17, HAZ.
29. martij 1566.
Jacobo Gogiacovich aurifice...
Splitski spisi, sv. 110, sveščić V, str. 119, HAZ.
28. julij 1566.
...precipisse magistro Jacobo filio juondam magistri Stepani Goiacovich aurificis...
SSO-2. HAS.
12. januarij 1567.
...Magistro Jacobo aurifice...
Splitski spisi, sv. 110. sveščić II, str. 45, HAZ.

[21] Die XXII januarij 1552.
...nisi magistro Stephano aurifice qui pro dicta domo daturum se obtulit ducatos sexaginta...
SSO-3, str. 272, HAS.
2 decembris 1560
Madona Ellena moglie di quondam Stefano orevese
Splitski spisi, sv. 109, sveščić I, str. 635', HAZ.
10. luio 1563.
Helena relicta g. maistro Stefano orese Goiacovich...
Splitski spisi, sv. 110. sveščić V. str. 119. HAZ.
22. maij 1566
... domine Helene relicte quondam magistri Stefani aurificis...
SSO-2. HAS;
Vidi bilješku 20.

[22] Vidi bilješku 18;
Die lune 15 maij 1564
...magistri Ludovici de Arnerio aurificis...
SSO-2, str. 1, HAS.

[23] 1564 adi 15 setembre
A magistro Zuane raguseo orense habita al presente a Signa ducati X cioe Lire 60 val lire sessanta...
SSO-2, str. 689, HAS.

[24] Vidi bilješku 18;
28. V 1566.
magister Jacobus a cecha aurifice
Splitski spisi, sv. 110. sveščić I, str. 68, HAZ.

[25] Instrumentum de piezaria de messer Francesco blasich per Mathio Gobbo orese per uno thuribolo de onze 48. d'argento et dui onza per conzier, ad instanzia di messer Nicolo Cindro et messer Valerio de Natal thesorieri, et zechini veneti no 3 per doratura dela croceta et la crosetta fatto per messer Antonio de Franc: i cancelier pretorio sotto di 20 di agosto 1572. Sententiato in virtu dela ecclesia.
19 aprilis 1573
...magistro Matheo Gibbo aurifici...
SOO-7, str. 954' i posebni listić, HAS.

naslov ser, što je za zanatlije rijetko, a znači da je bio ugledan, možda i po tome što je bio oženio Franicu udovicu Ivana de Benediktis, splitskog plemića.[26]

Svojim radovima, svetohraništem koje nam nije poznato nego iz arhivskog spisa, i svojim sačuvanim Papalićevim kaležom, čini se da se Dragonjić isticao među splitskim zlatarima druge polovine XVI stoljeća, iako je njegov rad bio stilski zakasnio, na što se uostalom konzervativna splitska sredina nije ni osvrtala.

Budući da se na kaležu nalaze medaljoni s grbom plemićke obitelji Papalića i s prizorom stigmatizacije sv. Franja, možda je ovaj rad skovan po narudžbi Franja Papalića, splitskog plemića, koji se spominje u Splitu otprilike od 1561. do 1566. godine i kojega je zlatar poznavao, jer je pred njim 1565 godine dao jednu izjavu na sudu.[27] Drugi Papalić, Nikola, bio je Mati svjedok pri sklapanju bračnog ugovora.

Da bi se vidjela vještina i istančanost ovog majstora, opist ću njegovo djelo.

Osmerostrano postolje kaleža pokrito je reljefnim ukrasima. Njegov najdonji okomiti dio je ažuriran sa stupićima i iskićen nizom polukuglica. Gornji kosi dio ima osam izduženih trokutastih režnjeva, koji završavaju pri dnu svinutim gotičkim lukom, a međusobno su odijeljeni izduženim šiljastim rebrima. Vijugava lozica s lišćem i viticama niče iz pupoljastih listova, u kojima se prepliće gotički naturalizam i renesansna simetrična stilizacija. Četiri režnja mjesto renesansnih pupoljastih cvjetova imaju okrugle profilirane medaljone pričvršćene s četiri zakovice.

U medaljonima su sitni likovi: Gospa sjedi na prijestolju pred rastrtim zastorom sa sinom u naručaju koji drži u ljevici pticu; sv. Franjo, klečeći između hridine i crkvice, prima zrakama s malog raspela, kojemu

[26] Die 9 julij 1564
... Magistro Francesco de Jadra aurifice ...
Splitski spisi, sv. 109, sveščić I, str. 10, HAZ.
Die martis XXVII novembris 1565.
Ibique ser Franciscus de Jadra aurifex una cum domina Franciscina eius uxore relicta in primis votis quondam domini Joannis de Benedictis ...
SSO-6, str. 90, HAS.
22 decembris 1569
Francisca uxor magistri Francisci de Jadra aurificis
SSO-7, str. 443. HAS.

[27] Die 4 julij 1564
Comparse all officio Messer Francesco de papali ...
Splitski spisi, sv. 109. sveščić I, str. 7, HAZ.
26. juni 1561
Presentibus ... et Thoma Papali filio domini Francisci ...
Splitski spisi, sv. 111, sveščić 1, str. 27, HAS.
16 februarij 1566
spectabilis dominus Franciscus de Papalis ...
Splitski spisi, sv. 110, sveščić VII, HAZ.
26. martij 1566
Dominus Franciscus de Papalibus ... Ibidem, sveščić I.
Vidi bilješku 4.

je izrađena tek polovica, rane na ruke i noge; dopojasni goli lik Krista, okrunjen trnovim vijencem, stoji pred križem između koplja i spužve na trsci, kraj koje je zatvorena zdjela octa. Na četvrtom medaljonu je darovateljev grb, osmerokraka zvijezda nad raskriljenim ptičjim krilom, poznat s Papalićevih palača sred Splita, pa i onih koje je zidao Juraj Dalmatinac.[28] S vrha postolja, gdje je niz polukuglica, spušta se dvostruki red lepezastog lišća sa zagrljenim plodovima.

Nad ukošenim ponešto trbušastim postoljem diže se osmerostrani držak okružen navučenim prstenima istog oblika, iskićenim na rubovima vijugavom lozicom, a prošupljeni gotičkim cvijetom u krugu i četverolistom u osovljenoj četvorini. Na sredini drška ističe se prozračni i bogato iskićeni kasnogotički osmerostrani »kaštelet«, s biforicama trokutnog, ažuriranog zabata i tordiranih stupića na lisnatim konzolicama. Osam istaknutih fijalica između biforica iskićeno je lišćem a završava česaricom kao i zabati biforica.

Osmerostrana ponešto skrivena os, koja nije pozlaćena, da joj se srebro ističe kroz otvore »kašteleta«, nije bogato ukrašena. Na njoj vrpca poput gotičkog užeta uokviruje natpis renesansnih kapitalnih slova, koji počinje s križem, a ima trokutne klasične tačke između riječi:

†

MAISTRIO · MATIO · DRAGONICH · DA · ZARA · FIECIT ·

Uz dno čaške raste na posebnoj oplati pet redova lepezastog lišća nad kojim se nižu arkadice i završni vijenac s nizom polukuglica i gotičkog križolikog lišća, tzv. merlato. Kalež se sastoji od sedam komada koji se spajaju u cjelinu nataknuti na osmerostranu srebrnu osovinu ispunjenu olovom, koja mu pojačava težinu potrebitu za čvršće stajanje. Na svakom bridu izrezan je mali otvor, da se olovo u unutrašnjosti vidi i ne stekne dojam da ga je umjetnik htio skriti. Kalež je visok 24 cm, a u postolju širok 15 cm.

Sve te pojedinosti, različiti ukrasi, likovi u pokretu, patetični stav sv. Frane, živahni pokret malog Krista, ispreplетenost svinutog lišća i prozračnost »kašteleta«, jednako kao usklađenost i povezanost oblika i uzigranost reljefa daje ovom djelu umjetničku vrijednost. Njegov obris doduše nije odveć vitak i oblici su mu povučeni, sv. Franjo ima neodmjerenu glavu prema usitnjenom tijelu, ukrasni motivi su zbijeni, čistoće crta ni odlučnosti poteza nema, postolje je trbušasto ispupčeno i nije osobito pruženo, ali ipak cjelina je zaokružena i ukrasi uravnoteženi i usklađeni.

Gotički stil prevladava u osnovnom obliku i u pojedinostima, ali u slovima natpisa, u zaobljenosti, čaške, u zastoru nad Gospinim prijestoljem, sličnom onima u mletačkom renesansnom slikarstvu i u stiliziranom cvijeću iz kojeg se izvijaju lozice, javlja se renesansni stil dalmatinskog XVI stoljeća.

[28] C. Fisković, Juraj Dalmatinac, t. 61–63, Zagreb 1963.

U općim crtama Dragonjićev kalež sliči mnogim gotičkim. Njegova je osobita oznaka kaštelet, a po svojoj kompoziciji ne odvaja se mnogo od ostalih djela te vrste, već predstavlja samo inačicu u njihovoj skupini, koja skladno povezuje kasnogotičku »cvjetnu« gotiku s pojavom renesanse, pojavu koja se dugo, u toku XV i XVI stoljeća, javlja i u djelima ostalih hrvatskih majstora, klesara, kipara i graditelja, pa i slikara na našoj obali Jadranskog mora.

Dragonjićev kalež nije, dakle, osamljena pojava ni u našem starom zlatarstvu, ni u dalmatinskoj umjetnosti. Po svom obliku i po svom stilskom zakašnjenju taj rad je izraziti proizvod svoje sredine, osobito po svom usitnjenom i zbijenom ukrasu. Ovakvih kaleža s kašteletom ima i u Dragonjićevu zavičaju i u još nekim dalmatinskim gradovima; neki su uvezeni, a neki su djela naših zlatara. U maloj zbirci umjetnina franjevačkog samostana u Zadru čuvaju se tri, ali ti ne pokazuju u načinu kovanja i izradbe izrazitu sličnost s Dragonjićevim kaležom.[29] Šire se oblikovani i jača im je reljefnost od Dragonjićeva, a u mnogim pojedinostima, npr. u konzolicama i kontraforima, pokazuju međusobnu sličnost. Ti kaleži ne otkrivaju tragove renesanse kao Dragonjićev, pa su, možda sudeći bar po tome, stariji od njegova. Datiraju se u XV st. i pripisuju mletačkim ili domaćim zlatarima.[30] Ni gotički kalež s kašteletom, u čije je postolje, na unutrašnjoj strani, urezan grb ninskog biskupa Jurja Divnića Šibenčanina, koji je biskupovao u Ninu od 1475. do 1530. godine,[31] a koji se nalazi u novouređenoj crkvenoj zbirci u Šibeniku, ne pokazuje u izradbi osobitu sličnost s Dragonjićevim kaležom, kao ni ostali kaleži, moćnici, pokaznice i ostale slične umjetnine u Zadru, Šibeniku, Splitu, Dubrovniku, Hvaru, Kaštel-Novome kraj Splita i u ostalim mjestima koji imaju slično postolje ili držak s kašteletom.[32] Ne može se, bar za sada, nijedna od tih umjetnina smatrati, na temelju uporedbe, Dragonjićevim radom, ali mali kalež u riznici splitske stolne crkve ima prošupljene prstene uz kaštelet kao Draganjićev.

Ipak Papalićev splitski kalež i arhivski spisi da je Dragonjić kovao i srebrena svetohraništa i nakit, potvrđuju sposobnost i raznoliki rad ovog majstora. Njegovo ime urezano u kaležu, skovanom vjerojatno sredinom XVI stoljeća, potvrđuje još jednom da su hrvatski zlatari poznavali svu istančanost kasnogotičkog stila, da su znali uskladiti biljne i cvjetne ukrase i prikazivati tačno sitne likove u prirodnom stavu i pokretu, zbijene u krugu malih medaljona. Iako je stilski bio zaostao, ipak je njegov rad vrsniji od rada poznatih dubrovačkih zlatara Ivana

[29] V. sl. Zlato i srebro Zadra. Predgovor napisao M. Krleža, tabla 100, 105. Zagreb 1951; C. Cecchelli, o. c., str. 139.

[30] Ibidem; Zlato i srebro Zadra. Katalog izložbe uredio Grga Oštrić, str. 14, 15, Zagreb 1951.

[31] D. Farlati, Illyrici sacri tomus quartus, str. 223, Mleci 1769.

[32] Uporedi npr. zadarske umjetnine koje imaju kaštelet. C. Cecchelli, o.c., slike na str. 61, 64, 84, 139; Divnićev kalež u zbirci stolne crkve izloženoj u crkvi sv. Barbare; postolje pokaznice u zbirci dominikanaca i kalež, relikvijar i križ sa staklom u zbirci franjevaca u Dubrovniku; gotičko-renesansu piksidu u franjevačkoj zbirci u Hvaru; kalež u župnoj crkvi Kaštel-Novoga kraj Splita itd.

Progonovića, čiji umjetnički izraz pokazuje njegov križ, skovan 1471 – 1472. godine za korčulansku bratovštinu Svih Svetih.[33] Jerolima Matova, koji je, vjerojatno, 1536. godine skovao križ u riznici dubrovačke stolne crkve,[34] i Maruila Joanea koji je izradio i potpisao 1573. godine križ u lastovskoj župnoj crkvi,[35] te Pavla Dubravčića Kninjanina, majstora biskupskog štapa u Hvaru.[36]

Svi su se oni povodili za kićenim gotičkim stilom, koji ni njihovi drugovi zlatari u naprednijim evropskim umjetničkim žarištima nisu bili niti u XVI stoljeću potpuno napustili. Stoga su i mnogi dalmatinski zlatari izvozili svoja djela u inozemstvo, radili[37] i pročuli se u tuđini,[38] a među njima je i Mate Zadranin, koji je u XVI stoljeću radio u Raveni,[39] a za kojeg ne znamo da nije, možda upravo Dragonjić. Ali Dragonjićev kalež pokazuje i njihov uspjeh u domovini, jer nam, pored ostalog, otkriva još jednog našeg darovatelja, člana humanističke obitelji Papalića, koji se može ubrojiti među bezbrojne Dalmatince, plemiće i pučane, zanatlije i seljake, pomorce i trgovce, koji su sudjelovali u mučnom razvitku naše umjetnosti.

[33] C. Fisković, Dubrovački zlatari od XIII do XVII stoljeća, str. 204, t. III, IV. Starohrvatska prosvjeta III serija, sv. 1, Zagreb 1949.

[34] Ibidem, str. 205, t. V, VI.

[35] Ibidem, str. 205, t. VII, VIII.

[36] Štap hvarskog biskupa Frana Patricija, djelo zlatara Pavla Dubravčića iz Knina u Hvaru, koji svojom kompozicijom sliči na štap zadarskog nadbiskupa Vallaressa u Zadru i 1460. godine (V. sl. C. Cecchelli, o.c., str. 64; jasniji crtež u T.G. Jackson, Dalmatia the Quarnero and Istria I, tabla VI, Oxford 1887). Dubravčićev štap biskupa Patricija iz prvih godina XVI stoljeća, kada je on biskupovao (D. Farlati, o.c., str. 267) mlađi je, pa je vjerojatno skovan po ugledu na Vallaressov. (V. sl. G. Novak, Hvar, sl. 23. Beograd 1924).

[37] U gradskom arhivu u Sinigalliji, s kojom su Dalmatinci održavali veze, našao sam među posjednicima imanja i zlatara Nikolu Skijavona, koji je u tom gradu živio krajem XV stoljeća s još nekoliko Hrvata:

1489... maistro Nicolo schiavone horefice ha terra nella corte de Senegalia...
Catasto, No 52, str. XXXVII.
Archivio e biblioteca comunale.

[38] C. Fisković, o.c. (33).

[39] G. Praga, Zara nel Rinascimento. Archivio storico per la Dalmazia XX. Roma 1935. Na žalost, autor ne spominje godinu kada je taj zlatar živio, ni izvor odakle je crpio taj podatak, pa se ne može tvrditi da je to Dragonjić. Neki zadarski zlatar Mate spominje se u popisu stnovništva u Zadru travnja 1527. godine. Navest ćemo ovdje i ostale majstore koje se u tom popisu spominju, a bavili su se umjetnošću ili umjetnim obrtom: Zaneto taiapiera, maistro Vacenzo zoiler, maistro Zuan orese, Pre Francesco organista. Daniel taiapiera maistro Antonio taiapiera, maistro Simon marangon, maistro Thomaso orese, Jacomo depentor, maistro Simon intaiador, *maistro Metthio orese*, maistro Michiel spadaro, maistro Matthio taiapiera, Gasparo marangon, Rusco marangon. (S. Ljubić, Commissiones et relations venetae, I., str. 206–219., Zagreb 1876.). Očito je da su ti majstori radili u kasnogotičkom ili renesansnom stilu, a među njima je i jedan orguljaš.

Mate Dragonjić Zadranin, kalež obitelji Papalića u riznici splitske stolne crkve

Pojedini dijelovi Dragonjićeva kaleža pokazuju način sastavljanja tih umjetnina

Mate Dragonjić Zadranin, Medaljon Gospe sa sinom na Papalićevu kaležu

Mate Dragonjić Zadranin, Medaljon Stigmatizacije na Papalićevu kaležu

Dragonjićev potpis na Papalićevu kaležu

Mate Dragonjić Zadranin, Papalićev grb na kaležu

Mate Dragonjić Zadranin, Medaljon Ecce homo na Papalićevu kaležu

MATO DRAGONJIĆ, ORFÈVRE ORIGINAIRE DE ZADAR

Résumé

Les trésors d'église de Dalmatie abondent en objets d'art de style gothique du XIVe–XVIe siècle, pour la plupart des travaux de maîtres dalmates dont les noms, sans nombre, se trouvent dans les archives de Dalmatie. L'auteur de cet article leur avait consacré des pages à plusieurs reprises et notamment à ceux de Zadar. Un grand nombre de ces orfèvres ont noms slaves ce qui démontre qu'au Moyen Age l'orfèvrerie était bien dévelopée sur la côte dalmate, favorisée surtout par l'importation de l'argent et de l'or des mines balkaniques.

L'auteur présente une analyse détaillée d'un calice de style gothique conservé au trésor de la cathédrale de Split, oeuvré pour la famille humaniste des Papalić et portant le nom de l'orfèvre:

†
MAISTRIO · MAT IO · DRAGONICH · DA · ZARA · FIECIT ·

Il s'en suit que ce maître croate est l'auteur du calice qui manifeste toutes les caractéristiques du style gothique flamboyant. Des documents publiés dans cet article il découle également que Dragonjić était originaire de Zadar, mais qu' il avait longtemps vécu dans la ville de Split, à savoir au cours de la seconde moitié du XVIe siècle. C'est dans cette ville qu'il a réalisé un tabernacle qu'on n'a pas retrouvé jusqu'ici; il y exécutait des bagues et c'est là qu'il créé ce calice. Il adhérait encore au gothique, montrant par ce fait une retardation de style propre aux maîtres locaux dalmates; toutefois, les fleurs en relief et les figures dans de petites médaillons à la base du calice font voir que ce maître avait du talent.